

РОЗДІЛ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

INFORMATION PROVISION AS THE BASIS OF THE MECHANISM FOR IMPLEMENTATION OF SOCIAL POLICY REGARDING THE PROFESSIONAL REHABILITATION AND EMPLOYMENT OF PERSONS WITH DISABILITIES

У статті проаналізовано наявність та достатність інформації, що надається суспільними інститутами щодо професійної реабілітації та працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні. Встановлено відомості, які надаються роботодавцями та Державною службою зайнятості до Фонду соціального захисту інвалідів. Виявлено необхідність доповнення структури банку даних Фонду соціального захисту інвалідів.

Ключові слова: особа з інвалідністю, статистичні дані, інформаційне забезпечення; працевлаштування, професійна реабілітація.

дарственной службой занятости в Фонд социальной защиты инвалидов. Выявлена необходимость дополнения банка данных Фонда социальной защиты инвалидов.

Ключевые слова: человек с инвалидностью, статистические данные, информационное обеспечение; трудоустройство, профессиональная реабилитация.

The paper analyzes the availability and adequacy of information provided by public institutions regarding the professional rehabilitation and employment of persons with disabilities in Ukraine. The information provided by employers and the State Employment Service to the Fund for Social Protection of the Disabled is established. The need to supplement the data bank data structure with the Fund for Social Protection of the Disabled was identified.

Key words: person with disability, statistical data, information provision; employment, professional rehabilitation.

УДК 331.5

Оверчук В.А.

к. психол. н., доцент,
доцент кафедри психології
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

В статье проанализировано наличие и качество информации, которая предоставляется общественными институтами относительно профессиональной реабилитации и трудоустройства лиц с инвалидностью в Украине. Обозначены сведения, предоставляемые работодателями и Госу-

Постановка проблеми. Діяльність держави у сфері сприяння працевлаштуванню осіб з інвалідністю може бути ефективною за умови продуманої соціальної політики, що ґрунтується на засадах системності, охоплення усіх аспектів, пов'язаних із цим завданням. Лише за умови якісного управління з боку держави через уповноважені органи можна досягти максимальної реалізації трудового потенціалу осіб з інвалідністю, а отже, суспільства загалом. Передумовою ефективності будь-якого управлінського впливу на об'єкт управління є наявність необхідної інформації у певний проміжок часу у потрібному обсязі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях переважно розглядаються питання соціального захисту осіб з інвалідністю. Кількість публікацій, що стосуються працевлаштування цієї категорії громадян, незначна. До останніх робіт саме такої спрямованості належать публікації О.В. Надьон [1], І.М. Шурми [2]. Матеріли з цього питання висвітлюються переважно практиками (юристами, бухгалтерами) з погляду виконання нормативів щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, дотримання основних правових норм під час прийняття їх на роботу. У контексті забез-

печення державою права на працю шляхом формування якісного інформаційного забезпечення зазначені питання не розкриваються у наукових працях.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення проблем інформаційного забезпечення механізму реалізації соціальної політики у сфері професійної реабілітації та працевлаштування осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні питання, пов'язані із соціальною політикою у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, сприяння їх працевлаштуванню, не мають належного інформаційного забезпечення. Зазначений висновок підтверджено у листі Рахункової палати «Щодо результатів аудиту» від 06.09.2017 р. № 07-1591[3]. Зокрема, у п. 4.10 документу зазначено, що в Україні не запроваджено державного статистичного спостереження щодо соціального захисту осіб з інвалідністю, зокрема сприяння їх зайнятості, а також не сформовано комплексного методологічного підходу до збору інформації з цих питань. І надалі така інформація залишається фрагментарною і потребує дороблення з різних джерел.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [4] та

Порядку подання підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами, що використовують найману працю, звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів та інформації, необхідної для організації їх працевлаштування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 70 [5], роботодавці, в яких за основним місцем роботи працює 8 і більше осіб, зобов'язані щороку (до 01 березня року, наступного за звітним) подавати звітність про зайнятість осіб з інвалідністю до відділень Фонду соціального захисту інвалідів (далі – ФСЗІ).

Звітність має подаватися за формою № 1-ПІ «Звіт про зайнятість і працевлаштування інвалідів за 200__ рік», затвердженою наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 10.02.2007 р. № 42 [6]. Порядок подання звітності регламентується інструкцією, затвердженою вказаним наказом і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 13.02.2007 за № 117/13384.

Зазначеною інструкцією передбачено, що ця звітність подається або надсилається рекомендованим листом за місцем їх державної реєстрації відділенню ФСЗІ. Одразу необхідно звернути увагу на вказану норму, що унеможлиблює подання документів у електронному вигляді. Це створює додаткові незручності для роботодавців і, крім того, не дає можливості використовувати сучасні способи обробки інформації для аналізу і зведення даних. Найпростішим способом усунення цього недоліку є дозвіл щодо надання цієї звітності в електронному вигляді із застосуванням можливості електронного цифрового підпису. Адже практика подання електронних звітів в Україні активно використовується в інших державних установах. Дещо іншим варіантом, що вимагає додаткових витрат, є розроблення програмного засобу, що дало би змогу вводити інформацію у певному шаблоні, а отже,

в подальшому була б можливість цю інформацію опрацьовувати.

Інформація, що подається роботодавцями у зазначеній формі звітності, зображена на рисунку 1.

Крім зазначеної звітності до відділень ФСЗІ, Закон України «Про зайнятість населення» [7] зобов'язує кожного роботодавця (юридичну особу, фізичну особу-підприємця, які використовують працю найманих працівників) у разі наявності вільних робочих місць інформувати про це Державну службу зайнятості. Для цього наказом № 316 затверджено форму № 3-ПН «Інформація про попит на робочу силу (вакансії)» та порядок її подання» [8].

Звітність за формою № 3-ПН подається роботодавцем винятково за наявності попиту на робочу силу (вакансії) до будь-якого зручного базового (районного, міського, районного у місті, міськрайонного) центру зайнятості незалежно від місцезнаходження роботодавця. З 07.02.2017 р. набрала чинності нова редакція цієї форми та порядок її подання. Ним передбачено подання такої звітності протягом трьох днів від відкриття вакансії. Датою відкриття вакансії вважається наступний день після створення робочого місця чи припинення трудових відносин із працівником, робоче місце якого стає вакантним, або дата, починаючи з якої може бути укладено трудовий договір із найманим працівником. Нова редакція форми № 3-ПН дає змогу роботодавцю класифікувати звітність на первинну або уточнювальну.

Первинна звітність подається з метою інформування про наявність вакансії, уточнювальна – у разі необхідності на заміну первинної та містить уточнення характеристик вакансії: умов праці, розміру заробітної плати, вимог до претендента тощо. При цьому дані щодо кількості вакансій та назви професії (посади) не може бути змінено.

Під час добору працівників на заброньовані робочі місця за рахунок квоти осіб з інвалідністю

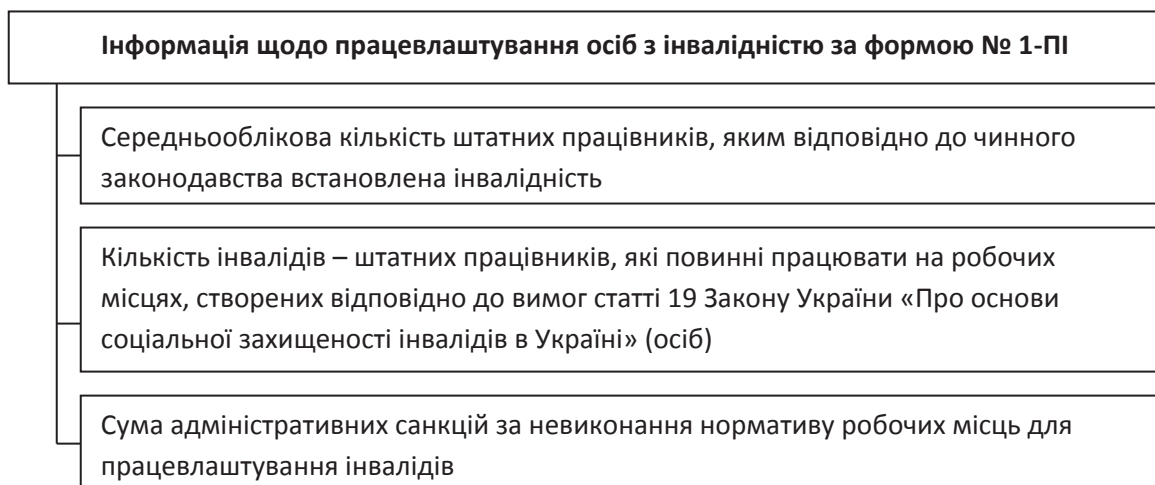

Рис. 1. Дані щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, що містяться у формі звітності № 1-ПІ

Джерело: сформовано автором на основі [6]

та користування при цьому послугами Державної служби зайнятості роботодавці подають до базового центру зайнятості зазначену форму звітності № 3-ПН «Інформація про попит на робочу силу (вакансії)». У другому розділі форми при цьому проставляється відмітка щодо категорії громадян «інваліди».

Під час формулювання характеристик вакансії та вимог до претендента роботодавця має враховувати особливості застосування праці інвалідів, передбачені трудовим законодавством, а саме:

- щодо режиму роботи (пункт 6 другого розділу форми) – статтею 55 Кодексу законів про працю України передбачено, що робота інваліда в нічний час допускається лише за його згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям;

- пункт 7 «Характеристики виконуваної роботи» форми передбачає у тому числі можливість виконання роботи вдома;

- за наявності шкідливих умов праці (пункт 8 форми) слід враховувати, що статтею 172 Кодексу законів про працю України передбачено, що працевлаштування інваліда можливе винятково відповідно до медичних рекомендацій.

За недотримання термінів подання цієї звітності роботодавцями не передбачено штрафних санкцій, адже головною метою її запровадження визначено об'єднання зусиль для працевлаштування безробітних громадян.

Ще одним джерелом інформації, що характеризує ситуацію із працевлаштуванням осіб з інвалідністю в Україні, є Державна служба зайнятості. У відкритому доступі на офіційному сайті установи міститься зведена інформація щодо працевлаштування осіб з інвалідністю у певному періоді у державі загалом (рисунок 2).

Крім того, Державна служба зайнятості формує звітність щодо працевлаштування осіб з інвалідністю із виділенням серед них:

- осіб у віці до 18 років, у віці до 35 років, дітей-сиріт;
- випускників ЗОШ, ПТЗ, ВНЗ.

Усі зазначені дані мають бути зведені у єдиній базі даних для забезпечення належною інформацією прийняття управлінських рішень у сфері професійної реабілітації та зайнятості осіб з інвалідністю.

Для вирішення цього завдання у пункті 53 Державної програми розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року [9] було передбачено створення єдиного інформаційного автоматизованого банку даних Фонду соціального захисту інвалідів (далі – ЄІАБД ФСЗІ) щодо реєстрації роботодавців, до якого включають відомості їхніх звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів.

ЄІАБД ФСЗІ являє собою автоматизовану інформаційно-аналітичну систему, призначену для підтримки виконання державної соціальної програми «Соціальна, трудова та професійна реабілітація інвалідів» ФСЗІ з метою забезпечення своєчасного виконання нормативних актів щодо покращення рівня зайнятості і працевлаштування осіб з інвалідністю, посилення контролю за виконанням підприємствами нормативу робочих місць для їх працевлаштування та сплатою ними адміністративно-господарських санкцій і пені.

ЄІАБД ФСЗІ формується із:

- 1) центральної підсистеми (ЦП ЄІАБД ФСЗІ), що розміщується в центральному апараті ФСЗІ

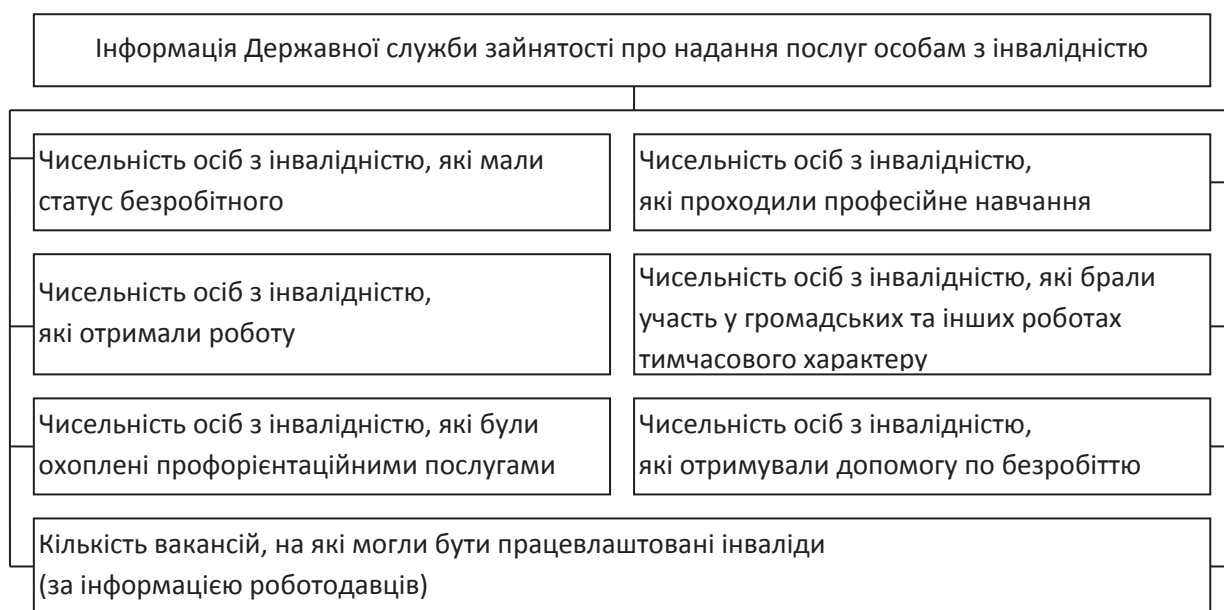

Рис. 2. Інформація про надання послуг Державною службою зайнятості особам з інвалідністю

та вирішує завдання обробки та консолідації інформації, що надходить із регіонального рівня, виконує перевірку, узгодження та перетворення даних для подальшої аналітичної роботи, дає можливість формування інтегрованої звітної та аналітичної інформації щодо діяльності ФЄЗІ, забезпечує ведення нормативно-довідкової бази даних, класифікаторів та довідників ЄІАБД ФЄЗІ;

2) регіональної підсистеми (РП ЄІАБД ФЄЗІ), що розміщується в обласних відділеннях ФЄЗІ та забезпечує первинне введення інформації щодо ведення реєстру підприємств, отримання звітності про зайнятість і працевлаштування інвалідів, надходження сум штрафних санкцій; формування звітної інформації щодо діяльності територіального (регіонального) підрозділу ФЄЗІ.

ЄІАБД ФЄЗІ включає:

- розподілену інформаційну технологію ведення центральної бази даних Фонду соціального захисту інвалідів (РІТ «ЦБД»);
- розподілену інформаційну технологію ведення реєстру підприємств Фонду соціального захисту інвалідів (РІТ «Реєстр підприємств»);
- розподілену інформаційну технологію звітних документів по формі № 10-ПІ від підприємств та організацій (РІТ «Звітні документи»);
- розподілену інформаційну технологію ведення Веб-порталу ФЄЗІ (РІТ «Веб-портал»);
- розподілену інформаційну технологію архівного зберігання інформаційних ресурсів Єдиного інформаційного автоматизованого банку даних Фонду (РІТ «Архів»);
- розподілену інформаційну технологію обліку судових справ стосовно стягнення адміністративно-господарських санкцій з підприємств, установ та організацій (РІТ «Судові справи»);
- розподілену інформаційну технологію інтеграції Єдиного інформаційного автоматизованого банку даних Фонду з Державною службою зайнятості (РІТ «Взаємодія»);
- розподілену інформаційну технологію ведення нормативно-довідкової інформації Фонду соціального захисту інвалідів (РІТ «НДІ»);
- комплексна система захисту інформації Єдиного інформаційного автоматизованого банку даних Фонду соціального захисту інвалідів (РІТ «КЄЗІ»);
- програмно-технічний комплекс ЄІАБД ФЄЗІ (РІТ «ПТК»).

Потрібно зауважити, що ЄІАБД ФЄЗІ передбачає взаємодію із Державною службою зайнятості, водночас відсутня можливість взаємного обміну інформацією із Пенсійним фондом України, про що було окремо наголошено у Звіті про результати аудиту ефективності реалізації державних програм і заходів у сфері професійної реабілітації та зайнятості осіб з інвалідністю, що був затверджен

ний рішенням Рахункової палати від 08.08.2017 р. №16-5 [10]. Внаслідок цього реєстр роботодавців не актуалізується, немає інформації про реальну кількість роботодавців, які мають бути зареєстровані у відділеннях ФЄЗІ. Відсутні фактичні відомості щодо працевлаштування осіб з інвалідністю на створених за рахунок бюджетних коштів місцях, невідомо про тривалість такої роботи та розмір заробітної плати.

Ще одним із блоків, що мав би бути присутнім у зазначеній ЄІАБД ФЄЗІ, є інформація про суми виданої безповоротної допомоги, що надається роботодавцям для створення робочих місць. Крім того, важливою є інформація про відшкодування єдиного соціального внеску роботодавцям за рахунок коштів ФЄЗІ.

Висновки з проведеного дослідження. Реалізація заходів щодо професійної реабілітації та працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні не має належного інформаційного забезпечення. Виконуючи свої завдання, державні інституції не взаємодіють або лише частково взаємодіють між собою, обмежено використовуючи наявну у них інформацію. До створеного з цієї метою ЄІАБД ФЄЗІ не внесено всієї необхідної інформації. У результаті соціальна політика держави не має належного аналітичного підґрунтя, несе в собі корупційні ризики і, найголовніше, не вирішує питання соціального захисту осіб з інвалідністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Надьон О.В. Щодо проблем працевлаштування інвалідів в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2014, № 29. С. 183–189.
2. Шурма І.М. Проблеми продуктивної зайнятості людей з інвалідністю. *Теорія і практика державного управління*. Вип. 4 (39). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2012_4_48
3. Щодо результатів аудиту : лист Рахункової палати від 06.09.2017 № 07-1591. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16753687/07-1589.pdf?subportal=main> (дата звернення 29.11.2018)
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення 29.11.2018)
5. Порядок подання підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами, що використовують найману працю, звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів та інформації, необхідної для організації їх працевлаштування: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 70 URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/65098973>. (дата звернення 28.11.2018)
6. Про затвердження форми звітності N 10-ПІ (річна) «Звіт про зайнятість і працевлаштування інвалідів» та Інструкції щодо заповнення форми звітності N 10-ПІ (річна) «Звіт про зайнятість і працевлашту-

вання інвалідів» : наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 10.02.2007 № 42 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0117-07> (дата звернення 28.11.2018)

7. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5067-17> (дата звернення 28.11.2018)

8. Про затвердження форми звітності № 3-ПН «Інформація про попит на робочу силу (вакансії)» та Порядку її подання : наказ Міністерства соціальної політики України від 31.05.2013 № 316 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0988-13> (дата звернення 20.11.2018).

9. Державна програма розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року .: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 № 716 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/716-2007-%D0%BF> (дата звернення 26.11.2018)

10. Звіт про результати аудиту ефективності реалізації державних програм і заходів у сфері професійної реабілітації та зайнятості осіб з інвалідністю: Рахункова палата від 08.08.2017 № 16-5. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16753221/Zvit_16-5_2017.pdf?subportal=main (дата звернення 23.11.2018)